

Manifest hbo-onderwijsvernieuwing

Nu de steeds verder teruglopende onderwijsprestaties van Nederlandse leerlingen pijnlijk duidelijk worden, staan onderwijskundigen en bestuurders klaar om met vaak zeer ingrijpende voorstellen het onderwijs grootschalig te verbeteren. Keer op keer pakken deze ‘verbeteringen’ niet goed uit. Wij – een groep betrokken hbo-docenten - houden geen pleidooi om nooit meer iets aan te passen, maar we zijn van mening dat instituten doordachter moeten omgaan met veranderingen en ook verantwoording moeten afleggen over onderwijsvernieuwingen.

Daarom stellen we de volgende uitgangspunten voor:

1. *Erken dat elke vernieuwing een experiment is.* Rigoureuze onderwijsvernieuwingen zijn grote experimenten met een geweldige impact. Experimenten kunnen slagen, maar ook desastreuus mislukken. In dat laatste geval betalen studenten de prijs. In de medische sector is het ondenkbaar dat nieuwe medicijnen of behandelmethoden zonder regels, protocollen of waarborgen worden getest op patiënten, zelfs als die laatsten zich vrijwillig hebben aangemeld. Dat laatste is feitelijk niet aan de orde in het onderwijs. Studenten krijgen te maken met deze experimenten voor ze er goed en wel erg in hebben. Daarom dient er voor elke onderwijsvernieuwing een protocol te worden opgesteld waarin de organisatie duidelijk maakt wat vernieuwingen inhouden en hoe die naar betrokkenen (studenten, ouders, middelbare scholen) worden gecommuniceerd en erkent het onderwijsinstituut financieel aansprakelijk te zijn als studenten aantoonbaar schade lijden als gevolg van een mislukte onderwijsvernieuwing. Een onafhankelijke commissie beoordeelt het integriteitsgehalte van het protocol (is er sprake van een echt protocol of is het slechts een juridisch document om zichzelf in te dekken tegen eventuele risico's) én beoordeelt of de ingediende klachten aanleiding geven om e.e.a. financieel te compenseren. (Zie bijlage 1).
2. *Gebruik docenten niet als wisselgeld.* In onderwijsland wil men doorgaans voor een dubbeltje op de eerste rij zitten. Als het gaat om vernieuwing dan betekent dit dat docenten het wisselgeld zijn, want zij moeten uiteindelijk de vernieuwing ook of deels realiseren in hun eigen tijd en onder omstandigheden die in de regel niet optimaal zijn. Procesmanagers worden geacht de vernieuwing efficiënt en effectief (lees: goedkoop en snel) te realiseren en maken dan gebruik van dit wisselgeld. Als docenten niet bereid zijn om de ambities van bestuurders enthousiast te realiseren, worden zij geconfronteerd met retoriek die varieert van het benadrukken van urgentie (“het is vijf voor twaalf”), een beroep op loyaliteit (“we moeten dit samen realiseren”) tot en met zachte dwang (“wie niet mee wil, moet maar een andere baan zoeken”). In de nieuwe HBO-CAO (7 juli 2023) krijgen werknemers de mogelijkheid de werkdruk te laten toetsen bij een onafhankelijke commissie. Dit zou standaard het geval moeten zijn bij grootschalige onderwijsvernieuwingen.
3. *Schroef de pretenties terug.* In het beroepsonderwijs wordt vaak geschermd met “de vraag vanuit het werkveld” ter rechtvaardiging van onderwijsvernieuwingen. Het bedrijfsleven verandert en het onderwijs kan die verandering domweg niet negeren. De ongemakkelijke waarheid is dat uit onderzoek blijkt dat de meeste bedrijven niet meer dan twee jaar vooruit kunnen kijken, aldus oud-hoogleraar Rolf van der Velden. Projecties verder dan dat zijn doorgaans niet meer dan koffiedikkijkerij. Onderwijsinstellingen moeten zich volgens hem geen illusies maken dat werkgevers of brancheverenigingen weten wat er in de toekomst gaat gebeuren. Een rechtvaardiging voor onderwijsvernieuwingen kan niet bestaan uit enkel een verwijzing naar “het werkveld in toekomstige tijden”.

4. *Het vernieuwingsproces moet doorzichtig zijn.* Het “voor een dubbeltje op de eerste rij willen zitten” geldt doorgaans niet voor adviesdiensten en externe partners. Die floreren dankzij de vernieuwingsdrift in het Nederlandse onderwijs. Dat is onder meer te wijten aan een algemeen gebrek aan transparantie. De Algemene Rekenkamer geeft in 2007 aan dat van 72 procent van het geld dat scholen voor onderwijsvernieuwingen hebben gekregen, niet duidelijk is of ze het echt hiervoor hebben aangewend. In 2019 geeft de Onderwijsinspectie aan dat het onduidelijk is of onderwijsvernieuwing beter onderwijs oplevert. In 2019 geeft de Onderwijsinspectie aan dat het onduidelijk is of onderwijsvernieuwing beter onderwijs oplevert. In 2021 stelt vakdidacticus Ton van Haperen dat ondoordachte onderwijsvernieuwingen nog steeds doorgaan. Wij eisen dat de vernieuwingen transparant zijn qua werkdruk, inhoudelijke onderbouwing én financiering.
5. *Veranderingen moeten gerealiseerd worden in stapjes.* Als onderwijsvernieuwers al schermen met wetenschappelijk onderzoek, dan is een inventarisering van sterke punten nog steeds niet genoeg. Om een vernieuwing te laten slagen is een proces van jarenlang uitproberen, kleine stapjes nemen, onderzoeken en bijstellen nodig. Om een nieuwe onderwijsmethode in te voeren, moet je zeker vier à vijf jaar uittrekken, stelt hoogleraar onderwijskunde Wim Gijselaers. Dit gegeven past niet bij het ambitieniveau van menig bestuurder en vernieuwer. Begin vernieuwing daarom in kleine stapjes in plaats van met rigoureuze revoluties, waarbij studenten en docenten de kostenkant voor hun rekening moeten nemen en vernieuwers uitsluitend de al dan niet terecht geclaimde batenkant op hun eigen conto mogen bijschrijven.
6. Erken dat vakinhoudelijke docenten de kern van een onderwijsinstelling zijn en dat zij samen met didactische deskundigen de initiators en uitvoerders van onderwijsvernieuwingen moeten zijn. Besturen dienen een ondersteunende en niet een dirigerende functie te hebben. Nog te vaak zijn onderwijsvernieuwingen top-down-trajecten waar vakdocenten amper in gehoord of bij betrokken zijn en die daardoor draagvlak missen, juist daar waar dit essentieel is. Met mislukking als gevolg.

Aug. 2023

Ron Ritzen
Tina van Bruggencate
Alexander van Dam
Freddy Hurkmans
Ewoud Jansen
John Lousberg
Gerdjan Kipping
Henk Verhoeven
Yolanda Steijns

Nadere informatie bij:

John Lousberg
Hbo-docent. Jurist. (06 39 83 41 21).

Ron Ritzen

Hbo-docent. Jurist, pedagoog en filosoof. Auteur van 'De kwaliteit van het hbo', 'Deugt ons onderwijs?' en een aantal artikelen over het hbo. Voormalig schoolbestuurder. Schrijver van één van de achtergrondstudies van de commissie Toekomst Leraarschap (commissie Van Es).

Voorzitter Veki, vereniging Kritische hbo-docenten; zie ook het [interview in de Volkskrant](#) van Sander Heijne. (rgm.ritzen@avans.nl ; 06 34 35 28 34)

Henk Verhoeven

Hbo-docent. (06 57 09 99 86)

Bijlage 1

Klachtenprocedure

Welke procedure moeten studenten doorlopen als ze van mening zijn dat ze als gevolg van de onderwijsvernieuwing benadeeld zijn? In de procedure zijn drie beoordelingsmomenten opgenomen: (a). wordt de klacht breed gedragen door studenten; (b). is de klacht inhoudelijk terecht; (c). wat is de hoogte van de schade.

